



«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸԹՆԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Բարոյական արժեքներ

Առարկան՝ պատմություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Մկրտչյան Լուսիկ

Ուսումնական հաստատություն՝ Երևանի օլիմպիական հերթափոխի պետական
մարզական քոլեջ

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն	3
Բարոյական արժեքներ և դրանց ձևավորումը ուսումնական գործընթացում.....	5
Բարոյական արժեքների ձևավորումը պատմության դասերին	10
Դեռահասների վերաբերմունքը բարոյական արժեքների նկատմամբ վերաբերմունքը..	14
Եզրակացություններ և առաջարկություններ.....	17
Օգտագործված գրականության ցանկ	19

Ներածություն

Բարոյականությունը մշակույթի ամենակարևոր բաղադրիչն է, մարդու վարքագիծը կարգավորելու հիմնական ուղիներից մեկը: Բարոյականության առանձնահատկությունն այն է, որ այն պետք է խորապես յուրացվի մարդու կողմից, պետք է «մտնի նրա հոգի», դառնա ներաշխարհի մի մասը: Բարոյականությունը մարդկային գիտակցության ամենահին ձևն է: Բարոյականությունն ունի համընդհանուր տարրեր՝ պահանջներ, որոնք մարդկային հասարակության, այսպես կոչված, «տարրական» նորմերն ու կանոններն են (քաղաքավարություն, մեծերի նկատմամբ հարգանք, հյուրասիրություն և այլն): Բարելավելով այս նորմերը և կանոնները՝ մարդկությունը դրանք փոխանցում է սերնդեսերունդ, դարաշրջանից դարաշրջան:

Արժեքը առարկայի կամ երևույթի մեջ մարդու համար առանձնահատուկ նշանակություն ունեցող նշանների և հատկությունների առկայությունն է: Բարոյական արժեքները, ի տարբերություն նյութականի, բավարարում են հոգևոր կյանքի կարիքները, հեշտացնում մարդու բարոյական գոյության գործընթացը: Բարձրագույն բարոյական արժեքները սովորաբար ներառում են ընդհանրացված հասկացություններ, որոնք արտացոլում են բարոյականության և մարդկային գոյության էությունը՝ բարություն, ազատություն, կյանքի իմաստ և երջանկություն: Այս տեսակի արժեքները բոլորին են պետք, դրանք նշանակալից են բոլորի համար, ինչն էլ որոշում է նրանց համընդհանուր մարդկային կարգավիճակը:

Բարոյական արժեքների ձևավորման և, ընդհանրապես, բարոյական դաստիարակության հիմնահարցը տարբեր ժամանակներում գտնվել է փիլիսոփաների, մանկավարժների, կրթության կազմակերպմամբ զբաղվող գործիչների ուշադրության կենտրոնում: Մի շարք փիլիսոփաներ՝ Սոկրատեսը, Արիստոտելը, Օգոստինոս Երանելին, Թ. Աքվինացին, Թ.Մորը, Սպինոզան, Ի.Կանտը, Լ.Ֆոյերբախը և ուրիշներ, բարոյական դաստիարակությանը նվիրված հարցերը քննարկել են իրենց փիլիսոփայական, բարոյագիտական աշխատություններում:

Ներկայումս բարոյական արժեքների խնդիրը մեծ նշանակություն ունի: Դա բացատրվում է նրանով, որ հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտների թարմացման

գործընթացը կյանքի է կոչել բազմաթիվ նոր՝ ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական երևույթներ, որոնք ամեն օր ազդում են դեռահասների ինտելեկտի և զգացմունքների վրա: Գիտական և տեխնոլոգիական առաջընթացը, արդյունաբերականացումը և ժամանակակից հասարակության բոլոր ոլորտների տեղեկատվայնացումը հանգեցնում է պատմության, մշակույթի, ավանդույթների նկատմամբ բացասական վերաբերմունքի աճին և ժամանակակից աշխարհում բարոյական արժեքների արժեզրկմանը: Այս առումով շատ կարևոր է հանրակրթական ուսումնական առարկաների միջոցով սովորողների բարոյական արժեքների ձևավորումը:

Աշխատանքի **նպատակն** է բացահայտել ուսումնական գործընթացում բարոյական արժեքների ձևավորման ուղիները:

Հետազոտական աշխատանքի **խնդիրներն են՝**

1. Ուսումնասիրել բարոյական արժեքներ հասկացությունը
2. Որոշել բարոյական արժեքների ազդեցությունը ժամանակակից դեռահասի վրա:
3. Բնութագրել բարոյական արժեքների ձևավորումը ուսումնական գործընթացում:
4. Ուսումնասիրել բարոյական արժեքների ձևավորումը պատմության դասերին:
5. Անցկացնել հարցում և պարզել, թե ինչ տեղ են զբաղեցնում բարոյական արժեքները աշակերտների կյանքում:

Բարոյական արժեքներ և դրանց ձևավորումը ուսումնական գործընթացում

Մարդու վարքը, գործունեությունը և կեցությունն ընդհանրապես պայմանավորված են նրա նախընտրած արժեքներով, արժեքային կողմնորոշմամբ և արժեհամակարգով: Արժեքները մարդու կյանքի բնորոշ հատկանիշներն են: Դարեր շարունակ մարդիկ իրենց շրջապատող աշխարհում առանձնացրել են այնպիսի առարկաներ և երևույթներ, որոնք բավարարում են իրենց կարիքներ և որոնց նկատմամբ հատուկ վերաբերմունք են ցուցաբերել. պաշտպանում են դրանք, առաջնորդվում են դրանցով իրենց կյանքում: Արժեքները ներթափանցում են մարդկային գոյության բոլոր ոլորտները, և բարոյականության ոլորտը բացառություն չէ:

Բարոյականության հայեցակարգը էթիկական գրականության մեջ դիտարկվում է մի քանի փոխլրացնող մոտեցումների տեսանկյունից: Նախ՝ բարոյականությունը հասկացվում է որպես սոցիալական գիտակցության ձևերից մեկը՝ օրենքի, քաղաքականության, գեղագիտության և այլնի հետ մեկտեղ: Երկրորդ՝ բարոյականությունը մարդու վարքագծի անփոխարինելի կարգավորիչն է: Այս մոտեցմամբ բարոյականությունը սկզբունքների, կանոնների, նորմերի ամբողջություն է, որոնց մարդիկ հետևում են իրենց վարքագծում: Երրորդ, բարոյականությունը հասկացվում է որպես գնահատական-հրամայական վերաբերմունք աշխարհին բարու և չարի տեսակետից, որն իրացվում է մարդու հոգևոր-իդեալական գաղափարներում և գործնական գործունեության մեջ:¹

Բարոյական արժեքները չեն կարող էմպիրիկորեն տարբերվել որպես փաստ կամ երևույթ, ի տարբերություն արժեքների այլ տեսակների, որոնք ունեն իրենց կիրառման որոշակի ոլորտ կամ շրջանակ: Ունենալով համընդհանուր հատկություն բարոյական արժեքները գործում են որպես տնտեսական, քաղաքական, մասնագիտական, կրոնական սոցիալական հարաբերությունների և գործունեության այլ տեսակներ հատուկ կողմ և ասպեկտ:

¹ Родионов О. А., Моральные ценности: история, сущность и специфика, URL-
<https://cyberleninka.ru/article/n/moralnye-tsennosti-istoriya-suschnost-i-spetsifika>

Բարոյական արժեքը արտացոլում է որոշակի անհատի վերաբերմունքը նրա բարոյական ընտրության նկատմամբ, որը որոշում է նրա վարքը ցանկացած կոնկրետ իրավիճակում: Արժեքը բարոյական լինելու համար բավական է, որ այն լինի սահմանադրական, կատեգորիկ, համընդհանուր, թույլատրված հանրային կարծիքի կողմից, ունենա գերակայություն այլ արժեքների նկատմամբ և առաջացնի կատարելու շարժառիթ և կամք:²

Բարոյական արժեքների ձևավորումը վաղ տարիքից ուղղակիորեն ազդում է անհատի վրա, ուստի արժեքները սովորաբար փոխանցվում են տոհմաձառի և այն միջավայրի փորձի միջոցով, որում յուրաքանչյուր մարդ զարգանում է:

Բարոյական կյանքում պետք է լինեն որոշակի ուղեցույցներ՝ բարոյական արժեքներ, որոնք կամրապնդեն և կառաջնորդեն հասարակության և անհատի բարոյական կյանքը: Բարոյականության մեջ կա ավելի բարձր բարոյական արժեքների շերտ՝ կյանք, ազատություն, հարգանք յուրաքանչյուր մարդու պատվի և արժանապատվության նկատմամբ և այլն: Հարկ է ընդգծել, որ բարոյական արժեքներն են, որ մեր առօրյան լցնում են լիարժեքությամբ և ոգեղենությամբ, առանձնահատուկ իմաստով:

Բարոյական արժեքները կոշտ կանոններ չեն, դրանք անձնական ընտրության տարածք են և անձնական պատասխանատվություն քո եսի և ուրիշների համար: Բարոյական արժեքների շնորհիվ ձևավորվում է ինքնազարգացման և ստեղծագործական իրացման անհրաժեշտություն, սեփական համոզմունքներին ապավինելու և ցանկացած իրավիճակում և ցանկացած վայրում դրանք պաշտպանելու պատրաստակամություն: Բարոյական արժեքների շնորհիվ ձևավորվում է հաջողության, երջանկության, գիտակցման, ճիշտ կյանքի և այլնի անհատական ըմբռնում:

Ըստ գիտնականների մեծ մասի՝ բարոյական արժեքային կողմնորոշումների բովանդակային հիմքերը են՝ բարությունը, ազատությունը, պատասխանատվությունը, արդարությունը, հարգանքը մարդկային արժանապատվության նկատմամբ, մարդասիրությունը, խաղաղասիրությունը, ողորմությունը:

² Сокорова Т., Моральные ценности современного подростка, URL- <https://uchitelya.com/pedagogika/97568-issledovatel'skaya-rabota-moralnye-cennosti-sovremennogo-podrostka.html>

Բարոյական դաստիարակության գործոններից են ընտանիքը, կրթական հաստատությունները և այլն: Հոգևոր և բարոյական արժեքների զարգացման բացասական գործոնները ներառում են հասարակության բարոյահոգեբանական իրավիճակի լարվածությունը, մատաղ սերնդի կրթման գործում հասարակության դերի նվազումը, երեխաների դաստիարակության գործում ընտանիքի և դպրոցի դերի թուլացումը, դեռահասների վրա լրատվամիջոցների բացասական ազդեցությունը, հասարակության մեջ քրեականացման աճը և այլն: Որպես այդպիսին, բարոյական արժեքները ներմուծվում են վաղ մանկությունից ընտանիքի կողմից, իսկ հետագայում՝ դպրոցի փուլում, ամրապնդվում են ուսուցիչների կողմից:

Բարոյական արժեքները կարևոր տեղ են զբաղեցնում նաև ներկայիս հասարակական կյանքի բնականոն, ներդաշնակ կազմակերպման գործում, իսկ դրանց ձևավորման և բարոյական դաստիարակության հիմնահարցն, ընդհանրապես, առանցքային տեղ է զբաղեցնում արդի մանկավարժական ուսումնասիրություններում և կրթական ծրագրերում:

Ռուս մանկավարժ Կ.Ուշինսկին (1824-1870) դաստիարակության գործընթացում ամենակարևորն էր համարում բարոյական դաստիարակությունը: Վերջինս պետք է նպաստի սովորողների այնպիսի բարոյական արժեքների ձևավորմանը, ինչպիսիք են ազնվությունը, պատասխանատվությունը, պարտքի զգացումը, սեփական արժանապատվության զգացումը, համեստությունը, հարգանքը, սերը, անկեղծ, բարյացակամ և արդարացի վերաբերմունքը մարդկանց հանդեպ, հայրենասիրությունը: Նա անհատի բարոյական զարգացումն ավելի բարձր էր գնահատում, քան նրա մտավոր զարգացումը:

Ուշինսկին առանձնացնում էր նաև բարոյական դաստիարակության վեց միջոց, որոնք են՝

1. ուսուցումը,
2. ուսուցչի անձնական օրինակը,
3. համոզմունքը,
4. հմուտ վերաբերմունքը սովորողների նկատմամբ,
5. նախազգուշացման միջոցները,

6. Խրախուսանքն ու պատիժները:³

Աշակերտների հոգևոր և բարոյական ներուժի ձևավորումը, ազգի ինտելեկտուալ ֆոնդի հարստացումը, աշակերտների անձնական արժանապատվության ձևավորումը, աշխատասիրությունը, փոխօգնությունն ու կարգապահությունը ժամանակակից դպրոցի հիմնական խնդիրներն են: Այսօր ուսումնական գործընթացում դաստիարակչական աշխատանք կատարելիս կարևոր է ապահովել բարձր բարոյական արժեքների և իդեալների հաստատման ուղղությամբ անհատի լիարժեք զարգացում: Կրթական հաստատությունում աշակերտների բարոյական արժեքները ձևավորելիս կարևոր է համատեղել ուսուցիչների, աշակերտների և ծնողների ջանքերը:

Ներկա շրջանում բարոյական դաստիարակության իրականացման հարցը մի շարք երկրներ լուծել են հանրակրթության ուսումնական պլաններում բարոյագիտության վերաբերյալ առանձին ուսումնական առարկայի ընդգրկումով: Իսկ որոշ երկրներ բարոյական դաստիարակության, բարոյական արժեքների ձևավորումը տեսնում են ուսումնական այլ առարկաների ուսուցման գործընթացի միջոցով: Հայաստանի Հանրապետությունում աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորումը ներառված է ՀՀ հանրակրթության պետական չափորոշիչներում՝ որպես կրթության բովանդակային բաղադրիչ: Քանի որ գիտելիքների և կարողությունների հետ միասին հանրակրթությունը ձևավորում է նաև սովորողի արժեհամակարգը, ուստի այնտեղ ներառվում են նաև բարոյական արժեքներ:

Բարոյականության հիմնական հատկանիշները մարդու մեջ աստիճանաբար են դրվում դպրոցական տարիներին: Ժամանակակից դպրոցում բարոյական դաստիարակությունը նպատակաուղղված գործընթաց է, որը նախատեսում է բարոյական մշակույթ ունեցող անհատի ձևավորում: Աշակերտի բարոյական դաստիարակությունը բնութագրում է նրա բարոյական արժեքների, համոզմունքների, շարժառիթների, գիտելիքների, հմտությունների, զգացմունքների և կարողությունների զարգացման և ինքնազարգացման աստիճանը, որոնք նա ցուցաբերում է բարոյական ընտրության և բարոյական գործունեության տարբեր իրավիճակներում՝ համեմատելով դրանք այն խիստ մարդասիրական արժեքների, սկզբունքների, կանոնների հետ, որոնք

³ Սահակյան Ա., Մանկավարժական մտքի պատմություն, ուսումնական ձեռնարկ, Երևան, 2010թ., էջ 166

Ժամանակակից սոցիալ-մշակութային միջավայրում համարվում են նորմատիվ կամ իդեալական: Նման կրթությունը ապահովում է աշակերտների կողմից հասարակության բարոյական մշակույթի, վարքագծի նորմերի, միջանձնային հարաբերությունների յուրացումը և ընկալումը որպես կանոններ, որոնք կարգավորում են սեփական կյանքի գործունեությունը, բարու և չարի չափանիշների գիտակցումը:

Ուսուցման գործընթացում բարոյական արժեքների ձևավորման խնդիրը ներառելիս կարևոր հանգամանք է համարվում սովորողների տարիքային առանձնահատկությունների հաշվառումը, այսինքն տարիքային յուրաքանչյուր խմբում բարոյական ո՞ր արժեքներն ընդգրկել և որչա՞փ ներկայացնել: Այս հանգամանքը պայմանավորված է նրանով, որ տարբեր տարիքի աշակերտներ տարբեր պատկերացումներ ունեն միևնույն արժեքի վերաբերյալ:

Բարոյական արժեքների կրթման գործընթացի արդյունավետությունը մեծապես կախված է աշակերտի անձի վրա ուսուցչի ազդեցության ուժից և բնույթից, ուսուցչի մասնագիտական և մանկավարժական պատրաստվածությունից, դաստիարակության մեթոդների լայն զինանոց օգտագործելու նրա կարողությունից, որը Ա.Ս. Մակարենկոն անվանել է «անձին դիպչելու գործիք»:⁴

Աշակերտների բարոյական արժեքների ձևավորումը ներառում է երեք բաղադրիչ.

- ճանաչողական կամ իմաստային բաղադրիչը ներառում է բարոյականության հիմունքների, հոգևոր և բարոյական արժեքների մասին գիտելիքների հանրագումարի յուրացում:
- զգացմունքային, որը ներառում է անհատի կողմից բարոյական արժեքների նկատմամբ վերաբերմունքը, բարոյական զգացմունքների դրսևորումը: Արդյունքը դրական վերաբերմունքն է ուրիշների բարոյական չափանիշների նկատմամբ և դրանց հետևելու անհրաժեշտությունը:
- վարքագծային, որը հիմնված է առաջին երկու բաղադրիչների փոխազդեցության արդյունքների վրա և դրսևորվում է կյանքի տարբեր իրավիճակներում բարոյական վարքի կայունության և ակտիվության, սեփական և այլ մարդկանց վարքի վերլուծությամբ ստացված գիտելիքները կիրառելու ունակությամբ: Իրականության

⁴ Макаренко А. С., Методика организации воспитательного процесса: Советская школа, 1987, с. 290

իմացության և դրա արժեքավոր փորձի շնորհիվ դեռահասի մոտ ձևավորվում է նպատակին համապատասխան գործելու պատրաստակամություն:

Այնպիսով, յուրաքանչյուր ուսումնական հաստատության հիմնական խնդիրը մարդու դաստիարակությունն է, ով ցանկացած հանգամանքներում գործում է վարքի բարոյական չափանիշներին համապատասխան: Կամքի ու բնավորության դաստիարակությունը ամուր կապված է բարոյական արժեքների դաստիարակության հետ: Ուժեղ կամքով մարդու ամենակարևոր հատկանիշը սկզբունքներին հավատարմությունն է և որոշակի նպատակներ հստակ դնելու ունակությունը, զսպվածությունը, իրեն վերահսկելու ունակությունը, հույզերին չտրվելու ունակությունը, աշխատանքի և արդյունավետության հանդեպ սերը, կարգապահությունը, եռանդն ու կենսուրախությունը:

Բարոյական արժեքների ձևավորումը պատմության դասերին

Կրթության հատուկ գործառույթն այն է, որ այն դնում է ազատ ստեղծագործ մարդու, մշակութային մարդու հիմնական, հիմնարար հիմքերը, դրա բարոյական, հոգևոր, բնապահպանական, գեղագիտական, տնտեսական և այլ կողմերով:

Դպրոցականների շրջանում բարոյական արժեքների ձևավորման գործում ուսուցչի հաջողությունը կախված է մի շարք գործոններից, որոնցից հիմնականներն են

- 1) նման հատկանիշների առկայությունը հենց ուսուցչի մեջ.
- 2) ուսումնական բնույթի նպատակներն ու խնդիրները, որոնք նա դնում է յուրաքանչյուր դասին.
- 3) աշակերտների մեջ համընդհանուր մարդկային կողմնորոշումների ձևավորման տեսանկյունից ուսումնական դասընթացների որակյալ վերլուծություն:

«Համաշխարհային պատմություն», «Հայոց պատմություն» առարկաները դպրոցականների հոգևոր և բարոյական դաստիարակության լայն հնարավորություններ ունեն: Պատմություն առարկայի խնդիրն է մարդկության կողմից մշակված և հոգևոր

արժեքներով փոխանցված ժողովուրդների պատմական փորձին ծանոթանալու հիման վրա նպաստել բարոյական արժեքների ձևավորմանը: Պատմության դասերին հիմնական խնդիրն է երեխայի մեջ մարդասիրություն կրթել, զարգացնել նրա բարոյական արժեքները՝ ազնվություն, արդարություն, պարտականություն, պարկեշտություն, պատասխանատվություն, պատիվ, խիղճ, արժանապատվություն, մարդասիրություն, անշահախնդիրություն, աշխատասիրություն, հարգանք մեծերի նկատմամբ, հայրենասիրություն: Բարոյական արժեքներից ամենանվիրական ու մեծագույն արժեքը՝ հայրենասիրությունն է, որը լավագույնս մատուցվում է «Հայոց պատմություն» առարկայի դասընթացների ժամանակ: Հայրենիքի հանդեպ սերը չի կարելի սովորեցնել, բայց կարելի է այնպիսի միջավայր, այնպիսի բարոյական վերաբերմունք ստեղծել դասարանում, որ այս կարևորագույն որակի ձևավորումը դառնա ուսումնական գործընթացի անբաժանելի մասը:

«Հայոց պատմություն» առարկան ունի մեծ հնարավորություններ դպրոցականների հոգևոր և բարոյական դաստիարակության համար: Այն կատարում է հետևյալ խնդիրները.

- սովորեցնել որոշել բարոյական արժեքների էությունն ու բովանդակությունը, առանց որոնց չի անցել ոչ մի դարաշրջան,
- իրենց հայրենիքի ճակատագրի համար պատասխանատվության զգացման ձևավորում,
- հայրենիքի հանդեպ սեր և հայրենակիցների հանդեպ հպարտության զգացում սերմանելը,
- երեխաների մեջ սերմանել համամարդկային բարոյական արժեքների ըմբռնում ու ընդունում, ասինքն՝ նպաստել հանդուրժողականության ձևավորմանը՝ կապված այն բարոյական արժեքների հետ, որոնք գոյություն ունեն տարբեր քաղաքակրթություններում և այն բարոյական արժեքների հետ, որոնց կրողն են մյուս աշակերները:
- որոշ պատմաքաղաքական իրադարձությունների վերաբերյալ դպրոցականների սեփական դիրքորոշման ձևավորում:

Պատմական փաստերի ուսումնասիրությունը, դրանց մանրամասն վերլուծությունը թույլ է տալիս երեխաներին արտահայտել սեփական կարծիքը խնդրի վերաբերյալ՝ հիմնվելով այն բարոյական արժեքների վրա, որոնք մարդկությունը զարգացրել է իր դժվարին պատմության ընթացքում: Պատմության հետ անմիջական շփումից շատ ավելի հեշտ է դասեր քաղել, քան դասագրքի կամ ուսուցչի պատմվածքների չոր ընթերցանությունից:

Պատմության դասավանդման մեջ բարոյական արժեքների դաստիարակության համար առանձնահատուկ արժեք ունեն նյութերի հետևյալ տեսակները.

- տեղեկատվություն ֆեոդալական հասարակության բարոյականության որոշ տարրերի մասին.
- պատմական իրադարձությունների ընթացքում դասերի, սոցիալական խմբերի վարքագծի բնութագրերը.
- կենսագրական տեղեկություններ ականավոր պատմական գործիչների մասին.

Ծանոթանալով ֆեոդալական դասի նորմերին՝ աշակերտները պարզում են որոշ բարոյական կատեգորիաների ծագումը, որոնք, փոխվելով, մտել են մեր ժամանակակից հասարակության բարոյական արժեքների մեջ՝ պատիվ, պարտքի զգացողություն, հավատարմություն, ազնվականություն: Համեմատելով դասերի և սոցիալական խմբերի գործողությունները, գնահատելով նրանց պահվածքը պատմական իրադարձությունների ընթացքում՝ աշակերտները քաղում են ոչ միայն հասարակական-քաղաքական, այլև բարոյական դասեր: Նրանք հասկանում են, թե ինչ վարքագիծ է պետք մեղադրել և ինչն է գովելի:

Դասերին կարելի է օգտագործել բարոյական արժեքների դաստիարակության ձևավորման տարբեր մեթոդներ: Արդյունավետ մեթոդ է աշակերտների հետ քննարկումներ իրականացնելը: Օրինակ, անհատականություններ ուսումնասիրելիս օգտակար է աշակերտների հետ քննարկել հետևյալ հարցերը.- «Ինչպե՞ս եք վերաբերվում պատմական գործչին, ով լավ նպատակներ ուներ, երկրում բարեփոխումներ էր իրականացնում, բայց այս երկիրը հասցրեց հեղափոխության», «Ինչպե՞ս եք վերաբերվում պատմական մարդուն, եթե նրա գործունեությունը դրական արդյունք է տալիս, բայց իրականացվում է դաժան մեթոդներով ու միջոցներով»:

Դասի պատմական նյութը աշակերտները պետք է ըմբռնեն մտքով և սրտով, այն պետք է ազդի ձևավորվող արժեքների, էթիկական և բարոյական մշակույթի և, ի վերջո, աշակերտների ինքնակրթության վրա: Պատմության ուսուցչի դերն այս գործընթացում դառնում է մոտիվացնող և ուղղորդող, բայց ոչ մի դեպքում սեփական արժեքները պարտադրող: Նման աշխատանքը կօգնի գոյատևել և ըմբռնել անցյալի մեծ ձեռքբերումները, օգտագործել անցյալում եղած ամեն դրականը:

Ուսուցիչը պետք է աշակերտին փոխանցի պատմության հիմնական գաղափարը այն մասին, որ դարաշրջանի մարդիկ ունեն միջուկ, որի վրա կառուցված են այս կամ այն քաղաքակրթության արժեքները: Յուրաքանչյուր մարդ ունի այդպիսի միջուկ: Այդ միջուկը անհատի բարոյական արժեքներն են, որոնք կարող են համընկնել կամ չհամընկնել տվյալ դարաշրջանի բարոյական արժեքների հետ: Կա միայն մեկ պատմություն, բայց կան հազարավոր պատմության գնահատականներ: Փոխվում է ոչ թե պատմությունը, այլ դրա գնահատականը: Ուստի պատմության կրթությունը աշակերտների հոգևոր և բարոյական արժեքների դաստիարակության հիմնական բաղադրիչն է:

Դա անելու համար ուսուցիչը պետք է փորձի յուրաքանչյուր դասում բարոյական բաղադրիչ գտնել: Աշակերտների մոտ բարոյականության մասին անընդհատ մտածելու ցանկություն առաջացնելը հեշտ գործ չէ, բայց եթե ուսուցիչը ցանկանում է հասնել ցանկալի արդյունքի, նա պետք է աշակերտներին պահի բարոյական բովանդակություն ունեցող իրադարձությունների, գործողությունների, կոնֆլիկտների շարունակական հոսքի մեջ: Մտածելով անցյալի արժեքների և պատմական տարբեր դարաշրջաններում ապրող մարդկանց բարոյականության խնդիրների մասին, սովորողները սկսում են գնահատել իրենց վարքը, մարդկանց գործողությունները, տարբերակել գործողությունների շարժառիթները, անհատականության գծերը: Սա նպաստում է աշակերտների մոտ բարոյական արժեքների ձևավորմանը:

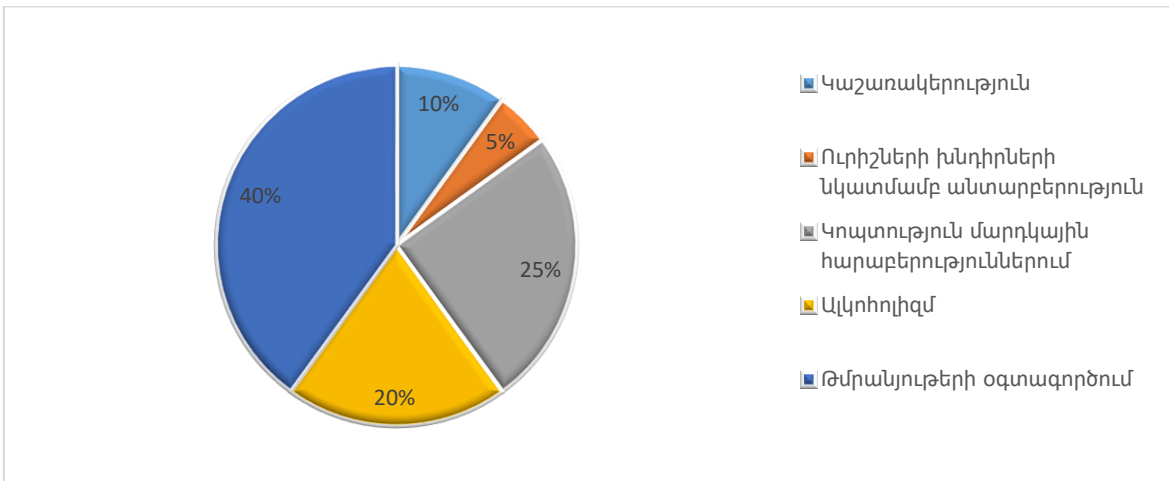
Այսպիսով, պատմության դասավանդման գործընթացում դրվում են բարոյական արժեքներ հիմքերը, պայմաններ են ստեղծվում բարոյական ինքնակատարելագործման համար, որի արդյունքը կլինի համակողմանի զարգացած անհատականության ձևավորումը:

Դեռահասների վերաբերմունքը բարոյական արժեքների նկատմամբ վերաբերմունքը.

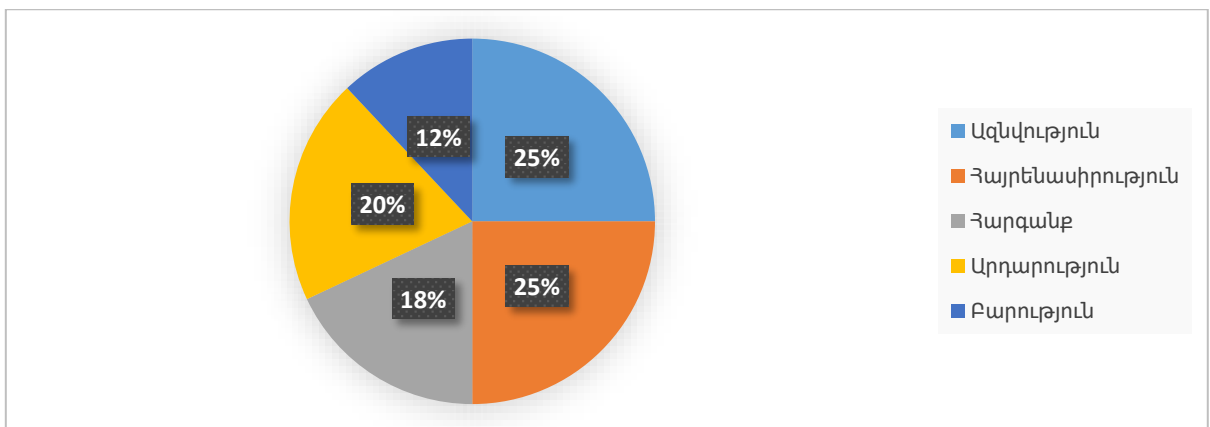
Արտադասարանական ժամերին անցկացրել ենք հարցում 8-9-րդ դասարանի աշակերտների շրջանում՝ պարզելու ժամանակակից դեռահասների վերաբերմունքն բարոյական արժեքների նկատմամբ:

Հարցում

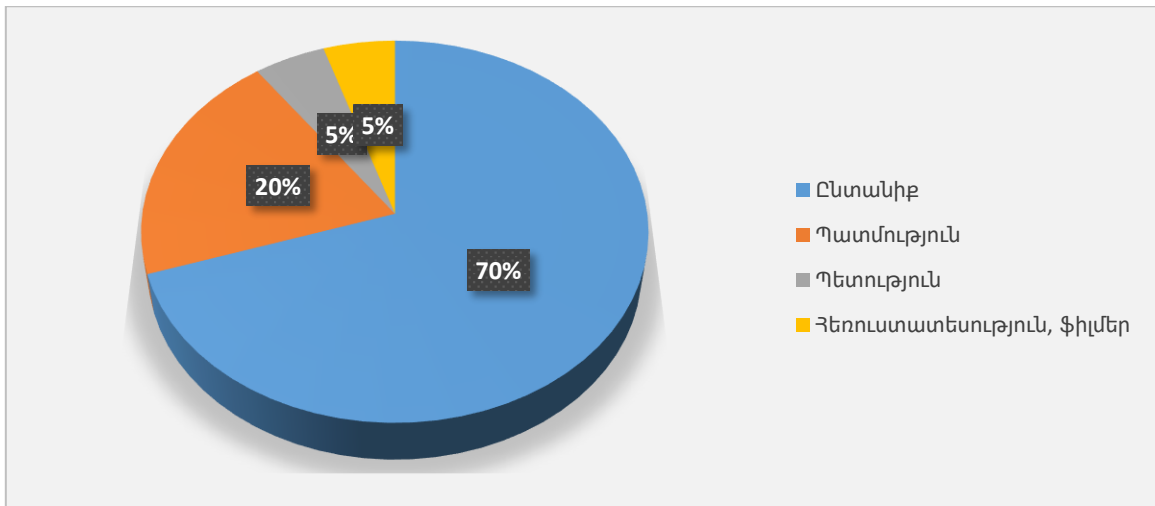
Վեջին շրջանում հասարակական բարոյական արժեքների ո՞ր փոփոխությունն է Ձեզ ամենից շատ անհանգստացնում:



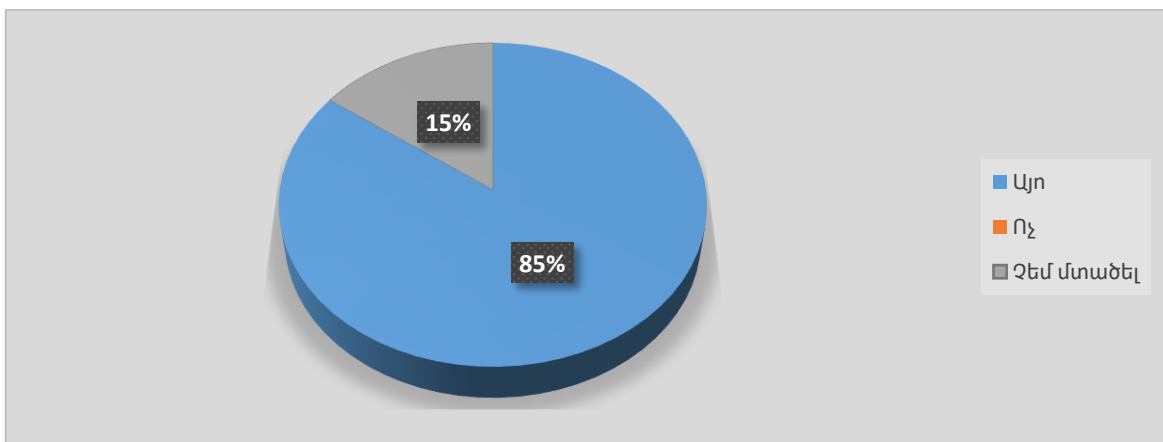
Ո՞ր բարոյական արժեքներն են ձեզ համար ամենակարևորը:



Ի՞նչն է ձեզ համար բարոյական արժեքների հիմնական կրողը:



Արդյո՞ք բարոյական արժեքները անհրաժեշտ են ժամանակակից աշխարհում:



8-9-րդ դասարանների աշակերտների շրջանում անցկացված հարցման արդյունքները արժեքավոր պատկերացումներ են տալիս այս տարիքային խմբի բարոյական արժեքների և մտահոգությունների վերաբերյալ: Հատկանշական է, որ այն եզրակացությունը, որ այս սովորողների 40%-ը մտահոգություն է հայտնում կաշառակերության վերաբերյալ, և՛ լուսաբանող, և՛ մտահոգիչ է, քանի որ այն արտացոլում է հասարակության ներսում էթիկական խնդիրների վերաբերյալ աճող իրազեկությունը:

Ամենակարևոր բացահայտումներից մեկն այն է, որ այս տարիքային խմբի աշակերտների մեծամասնությունը առաջնահերթություն է համարում հայրենասիրությունն ու ազնվությունը որպես իրենց կարևորագույն բարոյական արժեքները: Հայրենասիրության այս շեշտադրումը ենթադրում է ամուր կապվածություն իրենց երկրին, նրա մշակույթին և արժեքներին: Միաժամանակ, ազնվության վրա

շեշտադրումն ընդգծում է անձնական և հասարակական հարաբերություններում ամբողջականության և վստահելիության հիմնարար կարևորության ճանաչումը:

Թերևս առավել ուշագրավ է այն բացահայտումը, որ սովորողները իրենց ընտանիքներն ընկալում են որպես այս բարոյական արժեքների առաջնային կրողներ: Սա ընդգծում է ընտանիքի ազդեցիկ դերը երիտասարդի բարոյական արժեքների ձևավորման գործում: Դա վկայում է ընտանեկան առաջնորդության և բարոյական վարքագծի մոդելավորման կարևորության մասին:

Ամփոփելով, հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս սովորողների մի սերունդ, որոնք ավելի ու ավելի են զիտակցում հասարակական այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսին է կաշառակերությունը, թմրամոլությունը և ովքեր բարձր են գնահատում բարոյական արժեքները, մասնավորապես հայրենասիրությունն ու ազնվությունը: Ընտանիքի կենտրոնական դերը այս արժեքների փոխանցման հարցում ընդգծում է ծնողների և խնամակալների անհրաժեշտությունը՝ շարունակելու իրենց երեխաների բարոյական զարգացումը: Բացի այդ, մանկավարժները և ընդհանրապես հասարակությունը պետք է ընդունեն և աջակցեն այս արժեքներին՝ հնարավորություն տալով սովորողներին զարգացնել հայրենասիրության և ազնվության զգացումը, երբ նրանք վերածվեն հասարակության պատասխանատու և բարոյական անդամի:

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Բարոյական արժեքները հիմնարար սկզբունքներն ու համոզմունքներն են, որոնք առաջնորդում են անհատներին՝ որոշելու, թե որն է ճիշտն ու սխալը, լավն ու վատը, արդարն ու անարդարը իրենց արարքներում և վարքագծում: Այս արժեքները հիմք են հանդիսանում որոշումների կայացման համար, ազդում են ուրիշների հետ փոխազդեցության վրա և նպաստում մարդու բնավորության ընդհանուր զարգացմանը:

Բարոյական դաստիարակության գործոններից են ընտանիքը, կրթական հաստատությունները և այլն: Բարոյական արժեքները անհատի արժեքային համակարգի կարևոր մասն են, դրանց ձևավորումը կրթության հիմնական խնդիրներից է: Այս առաջադրանքի կատարումը հանրակրթական դպրոցական համակարգում հիմնականում իրականացվում է գրականության, պատմության և մարդասիրական այլ առարկաների դասավանդման գործընթացում, որտեղ կարելի է ստեղծագործություններին այս կամ այն բարոյական որակը ունեցող հերոսներին կամ պատմական գործիչներին անդրադառնալով:

Որպեսզի պատմության դասաժամին աշակերտների մոտ բարոյական արժեքների դաստիարակումը լինի արդյունավետ, անհրաժեշտ է հաշվի առնել որոշ առաջարկություններ.

1. Անհրաժեշտ է բացահայտեք այն բարոյական արժեքները, որոնք նպատակադրված են փոխանցել աշակերտներին (օրինակ՝ կարեկցանք, ազնվություն, պատասխանատվություն) և ահմանել բարոյական արժեքների դաստիարակության գերակա նպատակները:
2. Անհրաժեշտ է ստեղծել անվտանգ դասարանային միջավայր, որտեղ աշակերտները հարմարավետ կզգան արտահայտելու իրենց մտքերն ու կարծիքները: Կարևոր է խթանել աշակերտներին հարգալից հաղորդակցությունը և միմյանց մտքերը լսելը:
3. Իրականացնել ինտերակտիվ քննարկումներ և նպաստել բարոյական արժեքների ընտրությունների և իրական իրավիճակների վերաբերյալ բաց քննարկումներին՝ խրախուսելով աշակերտներին կիսվել իրենց տեսակետներով:

4. Ներկայացնել պատմական իրադարձությունները՝ կենտրոնանալով անհատների կամ հասարակությունների առջև ծառայած բարոյական արժեքների երկրնտրանքների վրա:
5. Մշակել մտածողություն առաջացնող հարցեր, որոնք աշակերտների ուշադրությունն ուղղորդում են պատմական իրադարձությունների բարոյական արժեքների չափանիշներին:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Սահակյան Ա., Մանկավարժական մտքի պատմություն, ուսումնական ձեռնարկ, Երևան, 2010թ.
2. Макаренко А. С., Методика организации воспитательного процесса: Советская школа, 1987, с. 290
3. Родионов О. А., Моральные ценности: история, сущность и специфика, URL-
<https://cyberleninka.ru/article/n/moralnye-tsennosti-istoriya-suschnost-i-spetsifika>
4. Соколова Т., Моральные ценности современного подростка, URL-
<https://uchitelya.com/pedagogika/97568-issledovatel'skaya-rabota-moralnye-tsennosti-sovremennogo-podrostka.html>